

AATAMISTA POSTMODERNIIN IHMISKUVAAN

1. Johdanto

Se muutos, mikä on tapahtunut ihmiskäsityksessä Raamatun ajasta meidän aikaamme tultaessa ilmentää yhdeltä osaltaan sitä, miten voimakkaasti kristillisperäinen käsitteistö laajemminkin on ollut muutospaineen alainen. Oma tarkastelunarvoinen kysymyksensä on se, mistä ovat peräisin ne vaikutteet, jotka ovat kyenneet muokkaamaan Raamattuun perustuvan kristillisen ihmiskuvan jopa ns. vanhassa kristikunnassa sellaiseksi, että siitä on vaikea enää hahmottaa sitä ihmiskäsitystä, joka juontaa juurensa Eedenin paratiisista, Aatamista ja Eevasta ja edelleen siitä ihmiskäsityksestä, jonka esimerkiksi apostoli Paavali esittää vanhurskauttamisopetuksensa liittäen.

2. Raamatun ja tunnustuksemme mukainen ihmiskuva

Aluksi on syytä lyhyesti todeta raamatullisen ihmiskuvan peruskohdat, jotka voidaan eksplisiittisesti johtaa Vanhan testamentin (alkaen luomiskertomuksesta) ja Uuden testamentin kohdista. Ensiksi, raamatullisen ihmiskuvan lähtökohta on siinä, että ihminen on Jumalan kuvakseen (imago Dei) luoma, ennen syntiinlankeemustaan alkuvanhurskauden (iustitia originalis, johon kuuluivat: ruumiin terveys, sydämen valo Jumalan tuntemisessa, puhdas Jumalan pelko ja luottamus Jumalaan, sekä terve järki) tilassa oleva ja tarkoitettu yhteyteen Luojansa kanssa. Toiseksi, ihminen on tehnyt irtioton jumalayhteydestä langetessaan kiusaukseen olla Jumalan kaltainen, minkä seurauksena tuli synty maailmaan ja ihminen tuli synnin kantajaksi (perisynti), osalliseksi syntyperäisestä turmeluksesta. Kolmanneksi, synnistä tuli erottava tekijä jumalayhteyden kannalta ja siten ihmisellä itsellään ei ole edellytyksiä yhteydelle Jumalan kanssa. Ihminen joutui hengellisen kuoleman tilaan. Ihminen on itsessään vailla Jumalan tuntemista ja vailla rakkautta Jumalaan. Ryhtyessään kapinaan Jumalaa vastaan, ihminen kielsi alkuperäisen kutsumuksensa ja osoitti vihollisuutta Jumalaa kohtaan. Neljänneksi, ihminen tuli synnin, kuoleman ja Perkeleen vallan alaiseksi, orjuuttamaksi. Hän menetti vapaan tahtonsa hengellisissä asioissa (ei inhimillisissä ja yhteiskunnallisissa, iustitia civilis -asioissa) ja tuli syylliseksi iankaikkiseen kuolemaan kykenemättä pelastaa itseään tekojensa seurauksista (ks. esim. Room. 3:9–31 ja 7:21–25). Langenneenakin ihmisellä on omatunto, mutta hänen suhteensa Jumalaan on kieroontunut Jumalan vastaiseksi suhteeksi (vrt. Room. 3)

Ihmiskäsitys liittyy laajasti moneen muuhun opilliseen asiaan. Eikä vähiten siihen, miten ymmärretään toisaalta Jumalan pyhän lain merkityksellä ja tehtävällä ja toisaalta armonvankeliumilla (lain ja evankeliumin välinen problematiikka). Tätä tematiikkaa, jolla on luonnollisesti yhteys myös vanhurskauttamiseen, Luther pohtii usein saarnoissaan, kuten mm. seuraavasta saarnakatkelmasta ilmenee:

”Henkeä ja kirjainta käsittelevä raamatunkohta on tähän saakka keskuudessamme ollut aivan tuntematonta kieltä ja sitä paitsi ihmismitättömyksiemme ansiosta täydellisesti sekoitettuna ja kalvennettuna; minäkään, joka jo olin muka oppinut pyhän Raamatun tohtori, en siitä mitään ymmärtänyt, eikä kukaan voinut sitä minulle opettaa. Vielä nytkään paavikunta kokonai-

suudessaan ei osaa sanoa, mikä merkitys sillä on. Niin, eivätpä edes vanhat opettajat, Origenes, Hieronymus ja muut, ole osanneet tulkita pyhän Paavalin tarkoitusta. Eikähän se mikään ihme olekaan: sehän on jo itsessään syvälinen oppi, ihmisten saavuttamattomissa oleva. Jos järki ihmillisin ajatuksin alkaa sitä käsitellä, se menee sekaisin tietämättä, mitä sen on sille tehtävä, sillä ei se tiedä mistään muusta kuin laista ja Kymmenestä käskystä; niihin se takertuu ja niihin se jää, tekemättä mitään muuta johtopäätöstä kuin tämän: Sille, joka elää ja tekee niin kuin Kymmenen käskyä vaatii, Jumala on armollinen. Se ei tiedä mitään turmeltuneen luonnon kurjuudesta, siitä, että kukaan ei voi noudattaa Jumalan käskyjä, että kaikki ihmiset ovat synnin ja kadotuksen alaisia ja että he eivät olleet muulla tavalla autettavissa kuin että Jumalan täytyi antaa Poikansa maailmalle ja säätää toinen saarna, jolla meille julistetaan armo ja sovitus. Siltä, joka ei käsitä tätä syvällistä asiaa, josta pyhä Paavali puhuu, jää kuin jääkin salaan hänen sanonsensa oikea käsitys. Paljon suuremmalla syyllä on täytynyt tapahtua näin meille, jotka olemme antaneet pyhän Raamatun ja pyhän Paavalin Kirjeiden olla lavitsan alla ja sen sijaan vieritellet itseämme ihmiskäsityksissämme niin kuin siat ravassaan. Meidän täytyy siis tässäkin toimittaa siivous ja oppia ymmärtämään oikein pyhän Paavalin puhetta.” (KP III, 12. kolm.p.j.s.)

Luterilaiset tunnustuskirjat jatkavat samalla linjalla. Ihmiskäsitykseen liittyy olennaisena kysymyksenä käsitys perisyntistä:

”Edelleen seurakuntamme opettavat, että Aadamin lankeemuksen jälkeen kaikki ihmiset, jotka lisääntyvät luonnollisella tavalla, syntyvät synnissä, so. ilman jumalanpelkoa, ilman luottamusta Jumalaan sekä pahan himon hallitsemina, ja että tämä alkusairaus ja perisynti on todella synti, joka tuomitsee ja tuo jo nyt mukanaan iankaikkisen kuoleman niille, jotka eivät kasteen ja Pyhän Hengen voimasta synny uudestaan.

Seurakuntamme tuomitsevat pelagiolaiset ja muut^[1], jotka väittävät ettei perisynti ole synti ja kaventaakseen Kristuksen ansiota ja hänen hyvälle teoilleen kuuluvaa arvoa katsovat ihmisen voivan tulla omilla järjen voimillaan vanhurskaaksi Jumalan edessä.” (CA II)

”Perisyntiin sisältyvät seuraavat sairaudet: Jumalan tuntemuksen puute, Jumalan halveksiminen, jumalanpelon ja Jumalaan luottamisen puuttuminen sekä kykenemättömyys rakastaa Jumalaa. Nämä ovat ihmisluonnon suurimmat viat ja ne suuntautuvat aivan erityisesti kymmenen käskyn ensimmäistä taulua vastaan.” (Augsburgin tunnustuksen puolustus II, 14).

”Uskon, että Jumala on luonut minut, eli antanut minulle elämän ja pitää sitä jatkuvasti yllä. Hän on antanut ruumiin ja sielun, pienet ja suuret ruumiinjäsenet, kaikki aistit, järjen ja ymmärryksen ja muun, mitä elämään kuuluu.” (Iso katekismus, uskontunnustus)

”Me uskomme, opetamme ja tunnustamme, että on olemassa ero ihmisluonnon ja perisyntin välillä. Tämä ei koske ainoastaan ihmisluontoa sellaisena kuin se alussa oli Jumalan luomana, puhtaana, pyhänä ja synnittömänä, vaan myös meidän nykyistä luontoamme lankeemuksen jälkeen, sillä luonto pysyy lankeemuksen jälkeenkin Jumalan luomuksena. Tämä ero on niin suuri kuin Jumalan ja Perkeleen teon välinen ero aina on.” (Yksimielisyyden ohje, perisynti 2)

”Tämä peritty turmelus on yhtä kuin syyllisyys, se että me kaikki olemme Aadamin ja Eevan tottelemattomuuden tähden Jumalan epäsuosiossa, ’luonnostamme vihan lapsia’, kuten apostoli todistaa Room. 5.” (Yksimielisyyden ohje, perisynti 9)

Luterilaisen käsityksen mukaan perisynti on pääsynti, jonka hedelmiä tekosynnit ovat. Opilla perisyntistä on välitön linkki luterilaiseen kasteteologiaan. Jollei ihminen Pyhän Hengen välityksellä uudestisyntynyt kasteessa, ihminen on perisyntinsä vuoksi Jumalan vihanalainen.

3. Ihmisen vapaan tahdon ja synergismin ongelma

Tarkasteltaessa yleisimpiä ihmiskäsitykseen liittyviä harhoja, voidaan todeta niiden liittyvän enemmän tai vähemmän toisaalta kysymykseen perisyntistä ja perisyntisyyden seurauksista ja samalla kysymykseen vanhurskauttamisesta.

Ne, jotka ajattelevat ihmisellä olevan vapaa tahto ei vain maallisissa, yhteiskunnallisissa asioissa, vaan myös hengellisissä ja pelastuksen liittyvissä kysymyksissä, joutuvat perusteluissaan ongelmiin esimerkiksi sen opetuksen kanssa, jota Paavali edustaa roomalaiskirjeessään. Luther taisteli voimakkaasti vapaan tahdon oppia vastaan. Tämän taistelun yksi merkittävä hedelmä on Lutherin teos *Sidottu ratkaisuvälillä*. Vapaan tahdon ongelma nousee uudestaan ja uudestaan esille myös herätyskristillisissä piireissä ns. ratkaisuteologian tai ratkaisukristillisyyden nimikkeellä.

Reformoitujen kirkkojen piirissä omaksuttua ihmiskäsitystä (ja perisyntikäsitystä) tarkasteltaessa on todettava, että Zwinglin mukaan perisynti ei ollut kadottava synti vaan pikemminkin sairaus. Synti on lain rikkomista ja koska pieni lapsi ei kykene tekemään vielä lain vastaisia tekoja, hän ei voi joutua tuomituksi kadotukseen. Perisyntin merkitystä ei korosteta siinä määrin kuin luterilaisuudessa, vaan syntikäsityksessä korostuvat ensisijassa yksittäiset teot.^[2]

Pelkistäen tässä on kysymys siitä, ajatellaanko syntiinlankeemuksessa ihmisen tahdon kokonaan turmeltuneen, vai tapahtuiko vain osittainen turmelus. Idän kirkossa on saanut paljon kannusta ajatus, jonka mukaan perisyntiä ja sen vaikutusta ei kokonaan kielletä (ts. ei puhtaasti Pelagiuksen linjoilla). Läntisessä kristikunnassa (Rooman kirkko) omaksuttiin käsitys, että syntiinlankeemus aiheutti alkuvanhurskauden kadottamisen (*carentia iustitiae originalis*), jonka seurauksena ihminen kyllä menetti pyhyytensä ja vanhurskautensa ja tuli osalliseksi kärsimyksestä ja kuolemasta, mutta ihmiselle ajateltiin silti jääneenä luonnollisina lahjoina (*dona naturae*) vapaa tahto valita hyvä tai paha (*concupiscentian tila*). Siten perisynti häviää syntinä kasteessa, jossa tapahtuu armoon palauttaminen. Kastettuihin jää synnillinen taipumus, mutta ei synnillinen tila. Vain Jumalan tahdon vastainen teko (ajatuksissa, sanoissa ja toiminnassa) on varsinaista syntiä (*peccatum actuale*), joskin myös myönnetään syntinen perussuuntautuneisuus (*peccatum habituale*). Ihminen on (hengellisesti) sairas, muttei kuollut.^[3] Ihminen ei ole itsessään Jumalan edessä täydellisen tuomion tilassa, vaikka Jumalan viha ja rangaistukset seurasivatkin syntiinlankeemusta.

Edellä mainitussa ilmenee selkeä ero Lutherin näkemykseen, jossa on paljon vaikutteita Augustinuksen ajattelusta. Tämän mukaan kaikki synnin halu on välitöntä seurausta syntisestä olemuksesta.^[4]

4. Nykypäivän ihmiskuva

Maallistumisen seurauksena tapahtunut vieraantuminen klassisen kristinuskon sisällöllisestä kosketuksesta, Raamatun opetuksesta ja auktoriteetista, on vaikuttanut ratkaisevasti nykyaikaisen ihmiskuvan muodostumiseen. Tällöin on selvää, että syntiinlankeemus, perisynti ja sen seuraukset ovat yhä enemmän muodostumassa ”kristillisen sisäpiirin” ihmiskäsitykseksi. Mutta mitä on tullut tilalle?

Uususkonnollisuuden aallossa, johon kuuluu keskeisenä New Age -tyyppinen ajattelu, ihmisestä on tullut ennen muuta kehitysyksikkö. Tämä evolutionistinen ihmiskäsitys noudattelee ajatusrakennelmaa, jonka mukaan ihminen on kehittynyt eläin. Ihmisessä uinuu jumaluus, joka voidaan aktivoida yhä pitemmälle yltävän kehityksen (ja koulutuksen) avulla. Paha ei ole perisyntinomaista pahuutta, vaan se on voitettavissa ja kitkettävissä pois. Pahan voima ei ole ihmisessä itsessään vaan se tulee ihmisen ulkopuolelta. Pahan voidaan ajatella tulevan ns. pimeyden maailmasta, kuten itämaisessä uskonnollisuudessa saatetaan ajatella.

Kehitysajatusta on mahdotonta ymmärtää ilman syklistä maailmankuvaa, johon liittyy olennaisena asiana käsitys ihmisen jälleensyntymisistä.^[5]

Nykypäivän ihmiskuvaa voi luonnehtia Eino Leinoa vapaasti siteeraten siten, että paha ei ole kenkään ihminen, vaan toinen on vain heikompi toista. On selvää, että klassisen kristinuskon edustama käsitys ihmisen perisyntisyydestä koetaan pysähtyneisyytenä ja epätrendikkäänä, ja tredejä seuraavan kirkon imagon kannalta jopa kiusalliselta. On hyväksyttävämpää puhua heikosta ihmisestä kuin synnin turmelemasta ihmisestä.

---

^[1] Pelagius (k. v:n 418 jälkeen) oli Augustinuksen vastustaja. Hän kielsi perisyntin.

^[2] Tiililä 1945, 235.

^[3] Tiililän mukaan tähän perustuu Rooman kirkossa omaksuttu pelastusopin nomistinen ja meritoorinen luonne. Ks. Tiililä 1945, 111.

^[4] Tiiliä 1945, 108–111.

^[5] Vuonna 1990 tehdyn tutkimuksen mukaan 24 % suomalaisista uskoi jälleensyntymiseen. Heino 1997, 378.